Праута М. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДРУКОВАНИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЗА УМОВ ЗОВНІШНЬОЇ АГРЕСІЇ (2014–2020 РР.)

Зовнішня агресія проти України у 2014 р. викликала у суспільстві сплеск уваги до військової проблематики, що не втрачає актуальності й сьогодні – за даними соціологічних досліджень, респонденти найбільш суперечливо оцінюють саме зміни в обороноздатності країни. У контексті загального процесу активізації української військової журналістики на особливу увагу заслуговує система відомчих ЗМІ Міністерства оборони України, у якій працюють військові журналісти (військовослужбовці та працівники Збройних Сил України).

Історія розвитку військової журналістики та військових ЗМІ давно цікавила науковців. Водночас лишається актуальним дослідження діяльності за умов зовнішньої агресії державних ЗМІ, засновником яких є Міністерство оборони України, передусім військових друкованих ЗМІ як структурного елементу у складі медіа Збройних Сил України.

Мета статті – показати специфіку діяльності друкованих ЗМІ Міністерства оборони України за умов зовнішньої агресії у 2014–2020 рр. Для досягнення поставленої мети необхідно з'ясувати, чи відбулася трансформація військових друкованих ЗМІ, а також які зміни сталися у діяльності редакцій друкованих військових ЗМІ та роботі їхніх редакційних колективів.

Об'єкт дослідження – друковані ЗМІ Міністерства оборони України. Порівняння структури та функціонування кожного із друкованих військових ЗМІ в контексті тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та участі Збройних Сил України у бойових діях під час проведення Антитерористичної операції / Операції Об'єднаних сил на території окремих районів Донецької та Луганської областей у період із 2014 по 2020 рр. дало можливість дійти висновку, що зовнішня агресія для відомчих друкованих ЗМІ стала фактором, який спонукав до перегляду завдань і обов'язків журналістів, оптимізації редакцій і, зрештою, переходу їх у нову якість.

Військова преса зарекомендувала себе як вагомий чинник формування позитивного образу українських військовослужбовців – героїв збройного протистояння з агресором, ведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань підвищення у суспільстві престижу військової служби та залучення до неї громадян України, покращення морально-психологічного стану військ (сил), передусім у районах, прилеглих до зони збройного конфлікту.

Журналісти відомчих видань Міноборони на вимогу часу проявили ініціативу та розширили власний функціонал, значно активізувалися у сфері зв'язків із громадськістю, реалізації спеціальних проєктів тощо. Представники військової преси у прифронтових населених пунктах надали своїм цивільним колегам підтримку і допомогу в досягненні цілей державної інформаційної політики.

Питання відновлення друкованих військових ЗМІ за умов триваючої збройної агресії не втрачає актуальності та може розвинутися надалі зі змінами в українському законодавстві, передусім під час опрацювання проєкту Закону України «Про медіа».

Ключові слова: військова преса, «Народна армія», «Військо України», друковані засоби масової інформації Міністерства оборони України, «АрміяІнформ», зовнішня агресія, збройний конфлікт.

Постановка проблеми. Зовнішня агресія проти України у 2014 р. викликала у суспільстві сплеск уваги до військової проблематики, що позитивно позначилося на затребуваності ЗМІ та матеріалів, зміст яких був пов'язаний із тимчасовою окупацією Автономної Республіки Крим, Антитерористичною операцією (від травня 2018 р. – Операцією Об'єднаних сил). Не втра-

чає актуальності військова проблематика і сьогодні – за даними соціологічних досліджень, респонденти найбільш суперечливо оцінюють саме зміни в обороноздатності країни [1].

У контексті загального процесу активізації української військової журналістики на особливу увагу заслуговує система засобів масової інформації (далі – ЗМІ) Міністерства оборони України,

в якій працюють військові журналісти (військовослужбовці та працівники Збройних Сил України).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно врахувати, що західна і радянська (згодом – російська й українська) військова журналістика розвивалися в різній парадигмі. Історія розвитку військової журналістики та військових ЗМІ давно цікавила науковців, зокрема С. Горевалов, Н. Зикун, Г. Кривошея, О. Мукомел, О. Покотило, О. Позняков, С. Сегеда досліджували функціонування засобів масової комунікації у сучасному інформаційному просторі [2–9].

Цікавими у контексті цієї статті є розвідки М. Погорелого, І. Сафанчука, Д. Соколова щодо аспектів діяльності військових журналістів, у т. ч. у зоні військового конфлікту [10; 11]. Також на увагу заслуговують праці Н. Волконського, Г. Почепцова, присвячені проблематиці інформаційних / інформаційно-психологічних операцій / війн [12–15].

Із наукового погляду, останніми роками спостерігалася стійка тенденція до створення теоретичного підґрунтя у сфері дослідження сучасної військової преси, телебачення і радіомовлення. Так, окремими науковцями (Н. Підмогильною) здійснено спроби дослідити змістовні та іміджеві особливості вітчизняних друкованих військових ЗМІ від початку конфлікту на Сході України [16].

Постановка завдання. Лишається актуальним дослідження діяльності військових медіа за умов зовнішньої агресії. Зокрема, йдеться про державні ЗМІ, засновником яких є Міністерство оборони України, передусім військові друковані ЗМІ як структурний елемент у складі медіа Збройних Сил України. У 2014 р. їм першим у новітній історії нашої держави довелося відпрацьовувати новий порядок організації роботи з урахуванням факту блокування та подальшого захоплення російськими «зеленими чоловічками» редакцій у Криму, а з 2014 р. до сьогодні – забезпечувати виконання завдань з інформаційного забезпечення військ (сил), інформування громадськості та протидії негативному інформаційному впливу противника за умов реальних бойових дій.

Мета статті – показати специфіку діяльності друкованих ЗМІ Міністерства оборони України за умов зовнішньої агресії у 2014–2020 рр. Необхідно з'ясувати, чи відбулася трансформація військових друкованих ЗМІ, а також які зміни сталися у діяльності редакцій друкованих військових ЗМІ та роботі їхніх редакційних колективів.

Об'єкт дослідження – друковані ЗМІ Міністерства оборони України. Предмет дослідження –

діяльність редакцій друкованих військових ЗМІ та їхніх редакційних колективів у 2014–2020 рр.

У статті досліджуються зміни у структурі друкованих ЗМІ Міністерства оборони України, спричинені тимчасовою окупацією Автономної Республіки Крим, і в контексті участі Збройних Сил України у бойових діях під час проведення Антитерористичної операції / Операції Об'єднаних сил на території окремих районів Донецької та Луганської областей у період із 2014 по 2020 рр. з метою визначення їх впливу на дієвість структури за умов сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Трансформаційні процеси у системі військових друкованих ЗМІ у 2014–2020 рр. були перманентними. Доцільно розглядати їх у хронологічному порядку.

На початку 2014 р. Міністерство оборони України мало у своєму розпорядженні низку друкованих ЗМІ:

- газету «Народна армія» (Центральний друкований орган Міністерства оборони України, місце дислокації – м. Київ);
- газету «Крила України» (Друкований орган Міністерства оборони України, м. Вінниця);
- газету «Флот України» (Редакція та видавництво газети Військово-Морських Сил ЗС України, м. Севастополь);
- журнал «Військо України» (Центральний друкований орган Міністерства оборони України з дислокацією у Києві).

Необхідно взяти до уваги, що характерною функціональною особливістю газети «Народна армія» було залучення її журналістів, територіально розміщених у кількох обласних центрах і АР Крим (м. Вінниця, Львів, Чернігів, Харків, Дніпро, Одеса, Сімферополь) до роботи у складі семи «регіональних медіацентрів», тобто «об'єднаних корпунктів» у регіонах, де штатні працівники газети, об'єднані в інформаційні відділи, працювали спільно зі штатними працівниками Центральної телерадіостудії Міністерства оборони України, об'єднаними в інформаційні групи. «Регіональні медіацентри» мали завдання налагоджувати співпрацю з місцевими журналістами й організовувати для них різноманітні військово-тематичні медіазаходи для популяризації Збройних Сил на місцях.

Газета «Народна армія» станом на початок 2014 р. виходила щотижнево, обсягом 24 сторінки формату А3 із 1 липня 2013 р., проте із II півріччя 2014 р. періодичність видання було змінено: газета почала виходити тричі на тиждень обсягом 8 сторінок формату А3. Це було зумовлено

передусім необхідністю забезпечити оперативне інформування особового складу з'єднань і частин Збройних Сил України, які виконували завдання у відриві від місць постійної дислокації в районах проведення Антитерористичної операції, а також зменшити негативний інформаційний вплив на населення визначених областей України.

За рахунок спонсорської допомоги із II півріччя 2014 р. колектив редакції газет «Народна армія» розпочав випуск додаткових щотижневих інформаційних бюлетенів (спеціальних випусків) для підрозділів, котрі виконували завдання в районі АТО, накладом 12 тисяч примірників, щовівторка. PDF-версії інформаційних бюлетенів передавалися до профільних структур по роботі з особовим складом Збройних Сил України для подальшого розповсюдження у військах через внутрішню мережу Інtranет.

У жовтні 2014 р. колектив видання безпосередньо в районі проведення АТО організував щотижневий випуск газети на базі створеного пересувного видавничого пункту (окрім випуску газети на 8 шпальтах у Києві). Спеціальний «польовий» випуск газети (інформаційний бюлетень) виходив у світ накладом 4 тисячі примірників (4 сторінки формату А4). Це дозволило підвищити поінформованість військовослужбовців про основні рішення керівництва держави й оборонного відомства, а також допомагало виконати завдання щодо підняття бойового духу бійців – учасників АТО, впровадження передового досвіду героїв Антитерористичної операції.

У листопаді 2014 р. з метою зменшення впливу на мешканців Донбасу російської пропаганди редакція газети «Народна армія» організувала підготовку і видання російською мовою «Спеціального випуска для жителей Донбасса». Цей спецвипуск газети виходив у світ щотижня впродовж майже трьох наступних років, безкоштовно розповсюджувався у населених пунктах Донбасу засобами військового фельд'єгерсько-поштового зв'язку, а також офіцерами редакції та представниками груп цивільно-військового співробітництва. Наклад спецвипуску у різні періоди становив від 10 до 60 тисяч примірників форматом А3.

Крім того, у 2015 р. спільно з ТОВ «Мега-Збут» газета «Народна армія» розпочинає випуск щотижневика «Україна Єдина» (формат А3, 8 сторінок), призначеного для підрозділів, задіяних в АТО, який розповсюджується волонтерами.

Таким чином, безпосередньо у районі проведення АТО наприкінці 2014 – у 2015 рр. видаються:

- спецвипуск газети «Народна армія» – 12 тисяч примірників (одноразовий наклад), на 8 сторінках формату А3, щотижня;

- «польовий» спецвипуск газети «Народна армія» – 4 тисячі примірників, щотижня, формат А4, 4 сторінки;

- спецвипуск газети «Народна Армія» – накладом 20–25 тисяч примірників, 4 рази на місяць (російськомовне видання для населення регіону, формат А3, 8 сторінок);

- щотижневик «Україна Єдина» (спільний проєкт ЦДЮ МО України «Народна армія» та видавництва «Мега-Збут») – 15 тисяч примірників.

Окрім періодики, у 2014 р. редакційний колектив «Народної армії» розпочав підготовку книги «Вклоняємося доземно українському солдату» (збірки нарисів про АТО), презентація якої відбулася того ж року у Києві. Проєкт мав успіх і перетворився на серію, другий том якої вийшов у 2015 р.

Також на 2015 р. припадає запуск нової версії сайту газети «Народна армія», доступної для перегляду і на мобільних пристроях (na.mil.gov.ua).

Упродовж 2016 р. у світ вийшло 25 номерів газети «Народна армія» на 16 шпальтах (наклад 51 тисяча 120 примірників) і 24 номери на 24 шпальтах (наклад 32 тисячі 947 примірників).

Газета продовжувала видавати спеціальні випуски, призначені для об'єктивного інформування населення Донбасу та Криму про ситуацію у відповідних регіонах, хід проведення Антитерористичної операції, основні рішення керівництва держави, реакцію світової спільноти на події на Сході України та з метою зменшення негативного руйнівного впливу російської пропаганди на населення регіону: за рік вже під назвою «Донецкая правда» вийшло 39 номерів спецвипуску газети для мешканців Донбасу (форматом А3, обсягом 8 сторінок, російською мовою) накладом 30 тисяч примірників і 20 номерів спеціального випуску «Крымское слово» для мешканців Криму (форматом А3, обсягом 8 сторінок, російською мовою) накладом 20 тисяч примірників. Також спільно з ТОВ «Мега-Збут» газета «Народна армія» продовжувала випускати щотижневик «Україна Єдина».

Спеціальний випуск «Народної армії» на базі пересувного видавничого пункту газети безпосередньо в районі проведення АТО з початку грудня 2016 р. почав виходити як інформаційний бюлетень штабу АТО під назвою «Захисник».

Крім того, 8 жовтня 2016 р. у Києві було презентовано третій том книги серії «Вклоняємося доземно українському солдату».

Упродовж 2017 р. газета «Народна армія» виходила на 24 шпальтах (накладом 36 тисяч 561 примірників), загалом у світ вийшло 52 номери видання.

Водночас у зв'язку із загостренням обстановки в районі м. Авдіївка Донецької області відбулися зміни у форматі випусків «Народної армії». Так, на початку 2017 р. було прийняте рішення щодо друку додаткового тиражу газети «Народна армія» (1 тисяча екземплярів) зі спеціальним вкладишем (4 сторінки). Загалом до Авдіївки було направлено 4 такі номери «Народної армії»: за 16 березня 2017 р., 22 березня 2017 р., 30 березня 2017 р. та 6 квітня 2017 р.

Спеціальний випуск «Народної армії», який друкується на базі пересувного видавничого пункту, з 13 квітня 2017 р. отримує назву «Український Донбас» і тематичне наповнення, спрямоване на нейтралізацію руйнівного впливу російської пропаганди й об'єктивне інформування населення Донецької та Луганської областей. Із загального тиражу 4 тисячі примірників переважна більшість розповсюджується серед місцевого населення. Періодичність спецвипуску стабільна – щотижня, форматом А4, 4 шпальти.

У 2018 р. у світ вийшло 52 номери газети «Народна армія» на 24 шпальтах (наклад 28 тисяч 864 примірників).

Крім того, колективом редакції газети «Народна армія» було підготовлено та надруковано четвертий том книги із серії «Вклоняюся доземно українському солдату» з розповідями про подвиги українських воїнів, які боронять територіальну цілісність України.

У грудні 2018 р. Центральний друкований орган Міністерства оборони України «Народна армія» було ліквідовано (на виконання спільної директиви Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України від 29 серпня 2018 р. № Д-322/1/14дс), правонаступником газети стало Інформаційне агентство «АрміяІнформ».

Вихід журналу «Військо України» упродовж 2014–2018 рр. (до розформування в межах Закону України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» [17]) забезпечувався стабільно, щомісяця виходив номер журналу на 68 (64+4) сторінках формату А4.

Водночас мали місце зміни у тиражі видання. Це було пов'язано з перерозподілом виділеного загалом на друковані військові видання фінансового ресурсу з бюджету Міністерства оборони України на користь газет, котрі, порівняно із журналом, забезпечували більш оперативне інфор-

мування особового складу, насамперед у районі бойових дій. Так, якщо у I півріччі 2014 р. побачили світ 6 номерів журналу накладом близько 18 тисяч 500 екземплярів кожний, то вже із II півріччя 2014 р. тираж кожного номера становив 2100–2700 примірників.

За умов необхідності протистояння руйнівному впливу російської пропаганди колектив журналу сконцентрувався на проєктах, які сприяли формуванню єдиного українського національного інформаційного простору.

Зокрема, у 2014 р. Центральний друкований орган Міністерства оборони України журнал «Військо України» започаткував військово-патріотичну акцію «Армія – дітям!», в рамках якої вже наступного року організував проведення у Слов'янську та Краматорську з нагоди Дня міста конкурсу дитячих малюнків «Я малюю мирний танк» і «Краматорськ – це Україна!». У квітні 2015 р. редакція журналу виступила співорганізатором V міжнародного конкурсу карикатур «Тоталітаризм – 2015». У червні 2015 р. журнал «Військо України» брав участь у III книжковій виставці-ярмарку «Український простір» на підтримку Донбасу (м. Київ, Центральна дитяча бібліотека ім. Т. Шевченка). У серпні того ж року представники журналу спільно із Благодійним фондом «З вірою в себе» у містах Краматорськ і Северодонецьк провели Всеукраїнську акцію «Мальовнича Україна».

У 2016 р. редакція журналу «Військо України» започаткувала проєкт «Історії українських воїнів» – зібрання художніх матеріалів про безпосередніх учасників бойових дій на Сході країни. Перші дві книги проєкту – «Побратими» та «Відчайдухи» – за підтримки благодійників було видано загальним накладом 2 тисячі примірників. Робота над двома наступними книгами – «Наші» та «Пророцтво Жанни» – завершилася у 2017 р., а над п'ятою, «Бойправи», – у 2018 р. Вони були видані спонсорським коштом накладом у 1 тисячу 200 примірників кожна.

З метою популяризації Збройних Сил України та формування престижу військової служби представники редакції брали участь у міжнародних виставках серії «Зброя та Безпека» й «Innovation Market», а також VIII Міжнародному фестивалі «Книжковий Арсенал».

Значну увагу журнал «Військо України» приділяв наповненню інформаційними матеріалами, відео- та фотоматеріалами власного сайту.

Крім того, специфічними для редакції журналу у 2014–2018 рр. були завдання щодо

підготовки до друку видань щорічника «Біла книга. Збройні Сили України» (відповідно до Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» [18]), розробка дизайну, верстка та підготовка до друку рекламної продукції з метою проведення заходів рекламування військової служби за контрактом і професіоналізації Збройних Сил України, а також розробка і друк листівок в інтересах Збройних Сил України (наприклад, із питань мінної безпеки).

У грудні 2018 р. Центральний друкований орган Міністерства оборони України журнал «Військо України» випустив останній номер і припинив існування (на виконання спільної директиви Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України від 29 серпня 2018 р. № Д-322/1/14дск), його правонаступником стало Інформаційне агентство «АрміяІнформ».

Газета «Крила України» на початку 2014 р. була тижневиком формату А3 з обсягом 16 сторінок. Із початком російської збройної агресії наклад видання формувався не лише за кошти Міністерства оборони України (понад 8 тисяч примірників), а й за рахунок додаткового друку в типографіях на благодійних засадах – як за місцем дислокації редакції у Вінниці, так і на звільнених територіях у Донецькій і Луганській областях.

Творчий колектив газети до її розформування у 2016 р. (на виконання спільної директиви Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України від 12 травня 2016 р. № Д-322/1/9дск «Про проведення додаткових організаційних заходів у Збройних Силах України в 2016 р.») працював з метою не лише оперативного інформування військовослужбовців Збройних Сил України, передусім представників Повітряних сил, які виконували завдання у районі проведення Антитерористичної операції, а й протистояння руйнівному впливу російської пропаганди на населення Донецької та Луганської областей.

Так, у 2014–2015 рр. за рахунок спонсорської допомоги здійснювався випуск додаткових інформаційних бюлетенів (спеціальних випусків) газети «Крила України», щотижнево, накладом 12 тисяч примірників. Спецвипуски, зокрема, містили матеріали, підготовлені журналістами видання у співпраці із проукраїнськими громадськими активістами й об'єднаннями (на кшталт «Інформаційного спротиву»).

Паралельно особовий склад газети долучалися до інформування місцевого населення про життєдіяльність військ в районі проведення

АТО шляхом розміщення тематичних публікацій російською мовою в місцевих друкованих та електронних виданнях. Було налагоджено співпрацю із представниками органів місцевої влади, громадськими та волонтерськими організаціями Краматорська та Слов'янська («Українська миротворча школа», «Вільна хата» та ін.) щодо поширення підготовлених журналістами газети «Крила України» інформаційних матеріалів серед місцевих блогерів і в соціальних мережах.

Починаючи із II півріччя 2016 р. випуск газети «Крила України» було припинено. Її правонаступником стала газета «Народна армія», де згодом було сформовано окрему редакцію Повітряних Сил.

Газета «Флот України» на початку 2014 р. видавалася також як щотижнева, за перші 2 місяці року (у зв'язку з дестабілізацією обстановки в АР Крим із 01 березня 2014 р. вихід видання призупинено) було випущено 9 номерів газети обсягом 16 сторінок формату А3.

На підставі спільної директиви Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України від 30 квітня 2014 р. № 322/1/05дск «Про передислокацію військових частин (підрозділів), установ та організацій Збройних Сил України з тимчасово окупованих територій Автономної Республіки Крим та м. Севастополь», Плану тимчасової передислокації військових частин Збройних Сил України з території Автономної Республіки Крим, затвердженого Міністром оборони України 02 квітня 2014 р., з окупованого Криму на материкову частину України було переміщено:

- 17 осіб із редакції та видавництва газети «Флот України», з них: 16 військовослужбовців офіцерського складу й 1 військовослужбовець сержантського і старшинського складу – до м. Одеси;
- 4 військовослужбовці офіцерського складу з інформаційного відділу Центрального друкованого органу Міністерства оборони України «Народна армія» – до м. Київ;

На території АР Крим залишилися 2 військовослужбовці офіцерського складу з газети «Флот України».

Щодо майна редакції газети, то до Одеси з тимчасово окупованої території АР Крим вдалося перемістити матеріально-технічних засобів і військового майна на загальну суму лише 5 тисяч 114 грн.

Таким чином, в Одесі газета «Флот України» мусила почати свою новітню історію «з нуля», без приміщень і належних умов роботи [19]. Цей фактор як основний, а також загальні проблеми з функціонуванням Військово-Морських Сил і активне залучення із 2014 р. офіцерів редакції

до виконання завдань у районі проведення Анти-терористичної операції в інтересах висвітлення діяльності Збройних Сил України загалом суттєво вплинули на формування редакційної політики та призвели до зміни Статуту видання.

Так, до штату редакції та видавництва газети «Флот України» у 2014 р. були введені зміни, які передбачали формування таких підрозділів, як: управління; секретаріат; фінансово-економічна служба; відділ підготовки військ і реформування Збройних Сил; відділ новин і кореспондентської мережі; відділ військової історії, культури та спорту; відділ соціальної політики; центр комп'ютерного набору та верстки.

Щотижневий вихід газети на 8 сторінках формату А3 накладом 1 тисяча примірників із II півріччя 2014 р. забезпечували 17 офіцерів і 14 працівників ЗС України.

У 2015 р. редакція та видавництво газети «Флот України» перейменовується на Друкований орган Міністерства оборони України «Флот України», що складається з управління та двох редакційних відділів. Штат газети скорочується до 14 офіцерів і 6 працівників ЗС України.

Зрештою, на підставі спільної директиви Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України від 12 травня 2016 р. № Д-322/1/9дск «Про проведення додаткових організаційних заходів у Збройних Силах України в 2016 р.» друкований орган Міністерства оборони України «Флот України» було розформовано, а його журналістський колектив став основою окремої редакції Військово-Морських Сил у складі Центрального друкованого органу Міністерства оборони України «Народна армія» як правонаступника.

Кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології НаУКМА Ігор Лосєв у 2016 р. висловив думку, що «Доля “Флоту України” – це відповідь на запитання, чому Україна програс інформаційну війну у стратегічно важливих і вразливих регіонах. Замість розвивати свою інформаційну потугу, її свідомо нищать, відмовляючись від напрацювань багатьох років, втрачаючи найкращі, перевірені жорсткою боротьбою кадри» [20]. Водночас подальші події, зокрема пов'язані з виконанням Закону України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» [17], довели неоднозначність саме такого підходу до оцінки цього рішення в контексті загальних заходів керівництва Міністерства оборони України з оптимізації структури військових медіа.

У грудні 2018 р. на виконання згаданого Закону України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» [17] друковані видання Міністерства оборони України (газета «Народна армія» та журнал «Військо України») припинили своє існування. Цей акт, покликаний забезпечити виконання органами влади України викладеної у пп. 12.4 п 12 Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною» від 05 жовтня 2005 р. № 1466 рекомендації розпочати роздержавлення друкованих ЗМІ, заснованих органами державної влади та місцевого самоврядування, за умов зовнішньої гібридної агресії завдав удару по військовій пресі як інструменту роботи з військовослужбовцями Збройних Сил України. Заявлені основні завдання державного регулювання – зведення до мінімуму можливості використання друкованих ЗМІ як важелів маніпулювання суспільною свідомістю й особистою думкою громадян, а також зміцнення та вдосконалення правових гарантій свободи слова та інформаційного суверенітету України – абсолютно не враховували необхідність інформаційно-медійного забезпечення військ (сил) [21; с. 29–33].

Ситуація, що склалася з ліквідацією газети «Народна армія» і журналу «Військо України», стала для оборонного відомства каталізатором для пошуку і створення новітніх моделей медіакомунікації. Так, у 2019 р. розпочало роботу Інформаційне агентство «АрміяInform» – спеціалізований суб'єкт інформаційної діяльності, що діє з метою надання інформаційних послуг для ЗМІ.

Про ефективність такого рішення опосередковано можуть свідчити дані щодо відвідуваності сайту агентства, оприлюднені начальником ІА «АрміяInform» полковником Геннадієм Карпюком 30 грудня 2020 р. у дописі на власній сторінці в мережі Facebook «Як заробити 1,5 мільйона за місяць?» [22]. Згідно з наведеними даними упродовж листопада 2020 р. сайт АрміяInform в мережі Інтернет відвідали понад 1,1 мільйона читачів, а вже станом на грудень 2020 р. кількість переглядів контенту на сайті зросла до 1,5 мільйона. Потрібно зауважити, що інформагентство оборонного відомства фокусується не лише на армійському житті, проблемах військових, нюансах оборонної політики та стратегії, ситуації на передовій, а й питаннях, що турбують ветеранську спільноту та інші верстви населення, таким чином допомагаючи іншим міністерствам і відомствам.

Водночас на коллегії Міністерства оборони України, що відбулася 22 грудня 2020 р., заступнику

міністра оборони Ігорю Старобінському було доручено до 1 листопада 2021 р. відновити діяльність відомчого друкованого органу [23].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, можемо визначити період 2014–2020 рр. як час докорінної трансформації друкованих військових ЗМІ.

Зовнішня агресія для українських друкованих військових ЗМІ стала фактором, що спонукав до перегляду завдань і обов'язків журналістів, оптимізації редакцій і, зрештою, переходу їх у нову якість.

Військова преса зарекомендувала себе як вагомий чинник у контексті формування позитивного образу українських військовослужбовців – героїв збройного протистояння з агресором, ведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань підвищення у суспільстві престижу військової служби та залучення до неї громадян України, покращення морально-психо-

логічного стану військ (сил), передусім у районах, прилеглих до зони збройного конфлікту.

Журналісти відомчих видань Міноборони на вимогу часу проявили ініціативу і розширили власний функціонал, значно активізувалися у сфері зв'язків із громадськістю, реалізації спеціальних проєктів (літературні конкурси, благодійні акції, фестивалі) тощо. Важливо також відзначити підтримку і допомогу в досягненні цілей державної інформаційної політики, яку представники військової преси надали своїм цивільним колегам у прифронтових населених пунктах.

Питання відновлення друкованих військових ЗМІ за умов триваючої збройної агресії не втрачає актуальності та може надалі розвинутися зі змінами в українському законодавстві, передусім під час опрацювання проєкту Закону України «Про медіа».

Список літератури:

1. Україна-2020: невинуваті очікування, неочікувані виклики. Підсумки року у дзеркалі громадської думки (грудень 2020 р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/ukraina2020-nevinuvatni-ochikuvannia-neochikuvani-vyklyky-pidsumky-roku-u-dzerkali-gromadskoi-dumky-gruden-2020g> (дата звернення: 10.02.21).
2. Горевалов С. Військова журналістика України: Історія і сучасність. Львів : Вид-во Військ. інституту при ДУ «Львівська політехніка», 1998. 388 с.
3. Горевалов С.І., Зикун Н.І. Військові ЗМК в інформаційному просторі України: завдання й перспективи розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2013. Вип. 38. С. 250–256.
4. Гривинский Р. Как возродит военную журналистику? *День*. 2014. URL: <http://m.day.kyiv.ua/ru/article/media/kak-vozdorit-voennuyu-zhurnalistiku> (дата звернення: 10.01.21).
5. Кривошея Г.П. Українська військова преса: у пошуках витоків. Електронна бібліотека Інституту журналістики. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1183> (дата звернення: 10.01.21).
6. Покотило О., Сегеда С. Становлення військових газет незалежної України та їх роль у реформуванні збройних сил. *Гілея*. 2014. Вип. 80. С. 115–120.
7. Сегеда С.П. Створення та розвиток української військової преси (XX – початок XXI ст.) : монографія. Рівне : Овід, 2012. 504 с.
8. Arnaldi J.A. In Whose Interest? Ethics in Journalism and the War on Terrorism. Webel C.P., Arnaldi J.A. (eds) *The Ethics and Efficacy of the Global War on Terrorism. Twenty-First Century Perspectives on War, Peace, and Human Conflict*. New York Palgrave Macmillan, 2011. DOI: 10.1057/9781137001931_12.
9. Суспільно-комунікативні процеси у Збройних Силах України : підручник / В.І. Алещенко, Т.В. Андрущенко, В.В. Стасюк та ін. ; за заг. ред. В.С. Чорного. Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2017. 372 с.
10. Погорелый М., Сафранчук И. Современная российская военная журналистика: опыт, проблемы, перспективы. Москва : Гендальф, 2002. 253 с.
11. Соколова Д.В. Российские и зарубежные журналисты о работе в зонах вооружённых конфликтов. *Меди@льманах*. 2014. № 2 (61). С. 42.
12. Волковский Н.Л. История информационных войн : в 2 ч. Санкт-Петербург, 2003. 512 с.
13. Почепцов Г.Г. Информационные войны. Москва : Рефл-бук. 2000.
14. Резниченко Д.В. Приёмы информационной войны в современных СМИ (На примере политического конфликта России и Украины 2014–2015 гг.). *Дискурс-Пи. Парадигмы и процессы*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/priomy-informatsionnoy-voyny-v-sovremennyh-smi-na-primere-politicheskogo-konflikta-rossii-i-ukrainy-v-2014-2015-gg> (дата звернення: 10.01.21).
15. Esser F. Metacoverage of Mediated Wars: How the Press Framed the Role of the News Media and of Military News Management in the Iraq Wars of 1991 and 2003. *American Behavioral Scientist*. 2009. Vol. 52. Issue 5. P. 709–34. DOI: 10.1177/0002764208326519
16. Pidmohylna, N., Nauruzov, A. Українська військова преса: відповідність часу. *Communications and Communicative Technologies*. 2019. (19). P. 62–69. URL: <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/291909> (дата звернення: 12.01.21).

17. Закон України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/917-19#Text> (дата звернення: 10.01.21).
18. Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-15#Text> (дата звернення: 10.01.21)
19. Газета «Флот України» переїхала з Севастополя до Одеси. 04.07.2014. URL: <https://detector.media/community/article/95419/2014-07-04-gazeta-flot-ukrainy-pereikhala-z-sevastopolya-do-odesy-video/> (дата звернення: 10.01.21)
20. Лосєв І., Доля газети «Флот України». Дивна інформаційна війна URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27705128.html>. (дата звернення: 10.01.21)
21. «Моніторинг викликів урядуванню в секторі безпеки України» : Матеріали Четвертої міжнародної конференції «Урядування в секторі безпеки і оборони: роль ЗМІ». 5–6 жовтня 2016 р., К. 51 с. URL: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/2017_DCAF_Conf_4_Ua.pdf (дата звернення: 27.02.21)
22. Геннадій Карпюк. URL: <https://www.facebook.com/dkmsn/posts/3502928643095875> (дата звернення: 12.01.21)
23. Міноборони України відновить випуск газети «Народна Армія», 16 січня 2021 р. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2021/01/newspaper.html#more> (дата звернення: 10.02.21)

Prauta M. V. FUNCTIONING OF THE UKRAINIAN MILITARY PRINTED MEDIA IN THE CONDITIONS OF EXTERNAL AGGRESSION (DUARING THE YEARS 2014–2020)

External aggression against Ukraine in 2014 caused a splash of attention of the society to the military issues which appear relevant by today – according to sociological researches respondents estimate most inconsistently the changes in defensibility of the country. In the context of general process of activization of Ukrainian military journalism it is worth to pay special attention to the system of mass media of the Ministry of Defence of Ukraine in which military journalists are employed (military men and employees of the Armed forces of Ukraine).

The history of development of military journalism and military mass-media repeatedly drew attention of scientists. At the same time, it is still relevant to consider the question of the activity research in the conditions of external aggression of the state mass-media the founder of which is the Ministry of Defence of Ukraine, first of all, military printed media as a structural element of media of the Armed Forces of Ukraine.

The purpose of the article is to show specificity of activity of printed media of the Ministry of Defence of Ukraine in the conditions of external aggression in 2014–2020. For reaching the set goal it is essential to determine whether transformation of military printed media has taken place and also what changes have occurred in the activity of editorial groups of military printed media and work of their editorial collectives.

The object of research is printed media of the Ministry of Defence of Ukraine. Comparison of the structure and functioning of each of military printed media in the context of timely invasion of the Autonomous republic Crimea and participation of the Armed forces of Ukraine in the operations during conducting of Antiterrorist operation / Operation of the Joined forces on the territory of separate areas of Donetsk and Luhansk regions during the period from 2014 till 2020 has given the chance to come to the conclusion that external aggression became an factor for departmental printed media, urged to reconsider the tasks and duties of journalists, optimisation of editorial groups and, eventually, their transition to a new position.

Military press has gained the reputation of a powerful factor in the context of formation of a positive image of Ukrainian military men – heroes of the armed struggle with the aggressor conducting informational and explanatory work on the questions of increase of prestige of military service in the society and attraction of the citizens of Ukraine to it, improvement of moral and psychological state of armies (forces), first of all, in the areas close to the confrontation zone.

Upon the request of time, the journalists of departmental editorial groups of the Minister of Defence have shown initiative and have expanded own functionality, has become considerably more active in the sphere of public relations, realisation of special projects, etc. Representatives of the military press in the near-front settlements have provided their civil colleagues with support and help in the achievement of the purposes of the state information policy.

The question of restoration of military printed media in the conditions of the lasting armed aggression is still urgent and can have further development with the changes in the Ukrainian legislation, first of all, during processing of the Law of Ukraine “On media”.

Key words: military press, “National army”, “the Army of Ukraine”, printed media of the Ministry of Defence of Ukraine, “ArmyInform”, external aggression, confrontation.